

preteklosti in ohranili strokovno korektno vendar naravno vključevanje muzeja na prostem in življenja v njem v način življenja prebivalcev Trente.

Vendar je po mojem mnenju projekt, tako kot ga vidim v že tolikokrat omenjeni viziji, izredno zanimiv, pomemben ne le za ohranitev in nadaljni razvoj danes demografsko izredno ogrožene doline, pač pa tudi za Slovenijo kot državo, ki si danes ustvarja novo identiteto in je tudi zato zavezana k ohranitvi svoje kulturne dediščine ter je konec koncev, ob boljših ekonomskih pogojih tudi izvedljiv. Predpogoj pri tem pa je seveda odločnost in soglasje vseh, ki se zavzemajo za uspešen razvoj doline Trente.

MUZEJ NA PROSTEM V TRENTI NA LOGU

KLEMENČIČ BOJAN

Da izberemo lokacijo na Logu v Trenti za muzej na prostem smo se odločili v prvi vrsti zato, ker je območje vezano na Triglavski narodni park, pa tudi zato, ker je tu že prisoten etnografski oddelek Goriškega muzeja, ker je tu v gradnji informacijski center TNP in ker je ta lokacija na mestu najmanjše ohranjenosti kulturne krajine v Trenti in je konjunktura življenja tu največja. Organiziranje muzeja na prostem delno na območju kasarn in delno v bregu južno od njih bi ta prostor dodatno pomagala sanirati.

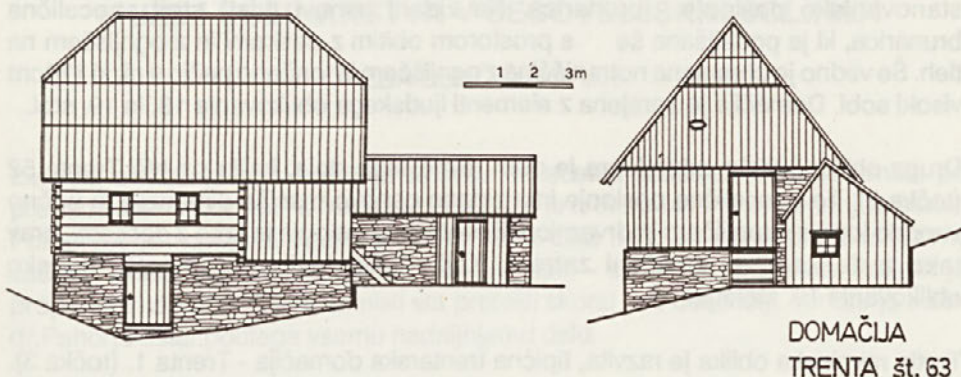
Organizacija muzeja na prostem mora biti najprej družbeno verificirana: za svojega bi ga morali vzeti najprej Trentarji, tembolj, ker bi določeni skupini nudil vir zaslužka. Družbena verifikacija mora biti nato projecirana v odbor za postavitve MNP, ki bi preko strokovnih institucij (ZVNKD Gorica, Goriški muzej, TNP Bled in drugi) animirala interesna (republiška, privatna) sredstva. Največja deviza za obstoj in delovanje MNP pa je uspešno trženje in vezanje prostih sredstev na prenovo in revitalizacijo kulturne dediščine na širšem območju Zgornjega Posočja znotraj ozemlja in norm Triglavskega narodnega parka.

Za muzej na prostem na Logu v Trenti smo izbrali objekte po historično razvojnem ključu; po ključu, ki zajema prikaz življenja preko celega leta v Zgornjem Posočju in po stopnji ogroženosti določenih objektov ljudske stavbne dediščine. Postavitve MNP bi zajemala:

1. najstarejšo obliko domačije v Trenti - brunarico z ognjiščem na tleh ter lončeno pečjo
2. obliko doma revnejšega sloja - kajžo
3. razvito, tipično trentarsko domačijo

4. prestajo
5. pastirsko planino

Postavitve bi zajemala za objekte od 1 do 3 na ravninskem delu in stopnjevano v breg najprej prestaja(4) in najvišje pastirska planina (5). Ob vzponu pa je mogoče ob poti postaviti tipična trentarska lesena znamenja, ob posameznih enotah pa še tipične ograde, ki izginjajo iz te kulturne krajine. Za objekte pod točkami 1., 2. in 5. bi bil možen prenos objektov, za ostale (3 in 4) pa rekonstrukcija po originalih. Opremo objektov in strokovno vodstvo za dejavnosti pa bi oskrbel Goriški muzej.

Risba domačije iz Trente št. 63, ki je namenjena prenosu v muzej na prostem v Trenti na Logu.

PREGLED POSELITVENE ZGODOVINE ZGORNJEGA POSOČJA Z OZIROM NA IZBRANE OBJEKTE

Zgodovina poselitve v Zgornjem Posočju je relativno mlada. Prvi prebivalci so bili pastirji na planinah. Iz teh planin so se postopoma razvila naselja Trenta, Soča, Vrsnik, Lepene in Bavščica. V 17. stol. je konjunktura rudarstva in železarstva zajela tudi to območje o čemer priča farna gruča pri cerkvi Lavretanske Matere Božje v Trenti. Materialnih ostankov te dejavnosti ni več. Planine so se v tem času pomaknile višje v gore, do brez gozdnega visokogorskega pasu. Med naselji in planinami pa so nastale prestaje t.j. občasna bivališča na senožetih za pašo pred in po sezoni pastirjenja na planinah. Do prestaj se je preselilo osebje celotne domačije, višje na planino pa le izbrani pastirji.

Gledano ruralno (organizacija naselij) so v območju Zg. Posočja nastala naselja verižnih vasi, to je nizanje posameznih samotnih domačij v celoto. Večjo stopnjo organiziranosti v tem delu znotraj današnjega MNP pomenijo farne gruče v Trenti in Soči in gručasta zaselka Loga pod Mangartom ter še gručasto naselje Strmec.

V pogledu ljudskega stavbnega oblikovanja je to območje zaznamovano z bovško-trentarskim stavbnim tipom. Ta alpsko obarvani stavbni tip z disperzijo posameznih enot domačije in domačij med sabo v nižjem predelu na Bovškem

prehaja pod vpliv oblikovanja Mediterana v adicijsko spajanje vrhhlevnih oz. vrhkletnih domačij med seboj. Odmev teh mediteranskih vplivov seže celo v vas Sočo z adicijskim spojem več senikov v eno celoto. Območje Trente in Soče je razvilo le zgodnejše oblike bovško-trentarskega stavbnega tipa, ki zaradi tega deluje bolj ruralno in bolj primarno.

Najstarejša ohranjena oblika trentarske domačije Trenta 63 (točka 1.) stoji kot zadnja v dolini Zadnje Trente. Sestavlja jo troje poslopij : stanovanjsko in dve gospodarski enoti (senik in drvarnica). Vsa poslopja so prekrita z deskami na strmih strehah, stanovanjsko poslopje ima na zatrepih čope. Zatrepi (čela) so prav tako opaženi z deskami. Poslopja imajo zidano, pritlično osnovo. Posebej zanimivo je stanovanjsko poslopje - brunarica. Na zidani osnovi (klet) stoji enocelična brunarica, ki je podaljšana še s prostorom obitim z deskami in z ognjiščem na tleh. Še vedno je ohranjena notranjščina z ognjiščem in lončeno pečjo v nizki 170cm visoki sobi. Domačija je zgrajena z elementi ljudskega oblikovanja 18. in 19. stol.

Druga oblika ljudske arhitekture je dom revnejšega sloja, kajža pri hiši Trenta 52 (točka 2). To enocelično poslopje ima zidano osnovo manjše dimenzije in bočno vhodno lopo s straniščem in drvarnico. Enoetažno poslopje je krito z deskami, prav tako z deskami so opaženi zatrepi. Kajža predstavlja skromnejše ljudsko oblikovanje 19. stoletja.

Tretja ravninska oblika je razvita, tipična trentarska domačija - Trenta 1. (točka 3). To je samotna domačija na platoju nad Sočo. Stanovanjsko poslopje je zidano in prekrito z dvokapno, čopasto streho, prekrito z deskami ter ima širok napušč nad vhodno fasado. Poslopje je vrhhlevno. V pritličju je troje segmentno zaključenih vhodov. K vhodu z ravno preklado v nadstropju vodi zunanje, zidano stopnišče, ki se nadaljuje v leseni gank. Tlorisna zasnova je preprosta, somerna. V sredini je vežna kuhinja, desno je izba in levo kamra. Gospodarska poslopja so raztresena okrog hiše in tvorijo slikovit aglomerat.

Četrta oblika bivanja je Miklavčičeva prestaja v Vrsniku (točka 4). Pozidali so jo pred prvo svetovno vojno. Hišica je zidana, zunanjščina je na grobo ometana. Ostrešje je dvokapno in krito z deskami. Prav tako sta opažena zatrepa. V notranjosti danes opuščene prestaje je stalo v kotu ognjišče. Pod lesenim podom so imeli vkopano shrambo.

Ovčja planina Za Skalo (točka 5) leži na robu Komenske planote. Utro je na njenem robu, kjer se planota začne strmo spuščati v dolino Soče. Hrami (sirarna, hudrt, klet in muža) so razvrščeni v vrsti in so zgrajeni skupaj kot ena tvorba. Hrame so zgradili med obema vojnoma. Klet, sirarna in hudrt so zidani, le muža je lesena. Ostrešje vseh stavb je povezano na škarje in krito s škodlami. Stavbni niz je postavljen pravokotno v breg.

Faznost postavitve

Po principu ogroženosti bi bilo potrebno postaviti najprej objekte pod točkami 1. - najstarejša domačija, 2. (kajža), 4. (prestaja) in 5. (pastirska planina, kjer pridejo v

poštev vse trentarske planine - ali za prenos ali za rekonstrukcijo planina Na Skali je le primer, isto velja tudi za prestajo). Nazadnje in odvisno od sredstev je na vrsti postavitve tipične trentarske domačije (točka 3.) O smiselnosti postavitve (v poštev pride le rekonstrukcija) je potrebno še premisliti, je pa v konceptu prezentacije načina življenja v Trenti nepogrešljiv element.

MUZEJ SOLINARSTVA V SEČOVELJSKIH SOLINAH

EDA BENČIČ MOHAR

Zamisel o Muzeju solinarstva je zaživela v začetku sedemdesetih let, kmalu po propadu solin v Luciji in Fontaniggah. Razvil jo je dr. Miroslav Pahor, tedanji ravnatelj Pomorskega muzeja 'Sergej Mašera' v Piranu. Leta 1972 je v okviru projekta 'Gornji Jadran' izdelal elaborat 'Detajlni načrt Strunjan - solinarski skansen'. Projekt je propadel in do uresničitve zamisli sta pretekli skoraj dve desetletji, vendar je načrt dr. Pahorja ostal podlaga vsemu nadaljnjemu delu.

Muzej solinarstva je nastal med leti 1989 in 1991 kot rezultat sodelovanja treh ustanov: Pomorskega muzeja 'Sergej Mašera' Piran, DO Droga Portorož - Obrat Soline in Medobčinskega zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Piran. Na podlagi raziskovanj in sistematičnega terenskega dela je muzej našel mesto v opuščenem delu Sečoveljskih solin Fontanigge, kjer so pridobivali sol po srednjeveškem postopku do 60-ih let tega stoletja. Izbrana je bila hiša ob južnem bregu kanala Giassi s pripadajočim solnim fondom.

Obnovljen solni fond (zaključena proizvodna enota) omogoča pridobivanje soli na star način s starimi orodji in pripomočki, ki so se v uporabnosti ohranili do današnjih dni. Dodatna pojasnila bo nudil obiskovalcu solinar, ki bo v poletnih mesecih pridobival sol na 'muzejskem solnem fondu'.

Namen obnove solinarske hiše je bil rekonstrukcija stanja, kakršno je bilo do časa pred prvo svetovno vojno, ko so začeli uporabljati betonske elemente. Solinska hiša se skozi čas verjetno ni bistveno spreminjala. Oblikovana je bila preprosto in bila v največji meri prilagojena življenju in delu solinarjev. Ostanki hiš v današnjih solinah segajo najdlje v preteklo stoletje. Stalno zbirko v notranjščini, ki so jo postavili delavci Pomorskega muzeja in prikazuje bivalno okolje solinarja, okvirno datiramo v zadnji dve stoletji.

Kanal Giassi s kavano 131 nam še daje slutiti življenjski utrip nekdanjih solin. Leta 1986 so delavci MZVNKD Piran izdelali elaborat 'Sečoveljske soline - naravna in kulturna dediščina', kjer so soline s polotokom Seča opredeljene za krajinski park, območje kanala in kavane pa za etnološki rezervat, ki se deloma prekriva z naravnim